

PRAWO SPADKOWE

Pytania i odpowiedzi

Joanna Kuźmicka-Sulikowska

SERIA AKADEMICKA

PRAWO SPADKOWE

Pytania i odpowiedzi

Joanna Kuźmicka-Sulikowska

SERIA AKADEMICKA

Zamów książkę w księgarni internetowej

proinfo.pl
księgarnia internetowa

Stan prawny na 1 lutego 2023 r.

Recenzentka
Dr hab. Magdalena Olczyk, prof. ALK

Wydawczyni
Dagna Kordyasz

Redaktorka prowadząca
Paulina Staniszevska-Chudzik

Opracowanie redakcyjne
Agnieszka Witczak

Projekt okładek serii
Wojtek Janikowski, Przemek Dębowski

prawoLubni

Ta książka jest wspólnym dziełem twórcy i wydawcy. Prosimy, byś przestrzegając przystępujących im praw. Książkę możesz udostępnić osobom bliskim lub osobiście znanym, ale nie publikuj jej w internecie. Jeśli cytujesz fragmenty, nie zmieniaj ich treści i koniecznie zaznacz, czyje to dzieło. A jeśli musisz skopiować część, rób to jedynie na użytek osobisty.

Szanujmy prawo i własność
Więcej na www.legalnakultura.pl
Polska Izba Książki

© Copyright by Wolters Kluwer Polska Sp. z o.o., 2023

ISBN 978-83-8328-668-6

Wolters Kluwer Polska Sp. z o.o.
Dział Praw Autorskich
01-208 Warszawa, ul. Przyokopowa 33
tel. 728 313 462
e-mail: PL-ksiazki@wolterskluger.com

księgarnia internetowa www.profinfo.pl

SPIS TREŚCI

Wykaz skrótów	9
Akty prawne	9
Czasopisma i publikatory	9
Inne skróty	10
Wprowadzenie	13
Rozdział 1	
Skład spadku	15
Jakie prawa i obowiązki wchodzą w skład spadku?	15
Rozdział 2	
Dziedziczenie ustawowe	23
Jak przedstawia się porządek dziedziczenia ustawowego?	23
Rozdział 3	
Dziedziczenie testamentowe	43
Kiedy dochodzi do dziedziczenia testamentowego?	43
W jakiej formie można sporządzić ważny testament zgodnie z polskim prawem?.....	53
Kto nie może być świadkiem testamentu?	66
Rozdział 4	
Rozrządenia testamentowe	69
Jak spadkodawca może powołać spadkobiercę?	69
Na czym polega wydziedziczenie?.....	73
Na czym polega zapis zwykły?	78
Na czym polega zapis windykacyjny?	83
Na czym polega polecenie?	89

Jaką rolę odgrywa wykonawca testamentu?	92
Jak może zostać powołana w testamencie fundacja rodzinna?	95
Rozdział 5	
Zarząd sukcesyjny przedsiębiorstwem osoby fizycznej	103
Co to jest zarząd sukcesyjny przedsiębiorstwem osoby fizycznej?	103
Jak przedstawia się relacja kompetencji zarządcy sukcesyjnego, wykonawcy testamentu, kuratora spadku i zarządcy tymczasowego?	116
Rozdział 6	
Spadkobierca i jego sytuacja prawna	121
Kto może być spadkobiercą?	121
Kiedy mamy do czynienia z niegodnością spadkobiercy?	123
Kiedy dochodzi do nabycia spadku przez spadkobiercę?	125
Jak uzyskać dokument potwierdzający status spadkobiercy?	132
Jak przedstawia się odpowiedzialność spadkobiercy za długi spadkowe?	153
Rozdział 7	
Zachówek	165
Co to jest zachówek?	165
Jak wyliczyć wysokość należnego zachowku?	171
Rozdział 8	
Wspólność majątku spadkowego i dział spadku	179
Na jakich zasadach funkcjonuje wspólność majątku spadkowego w przypadku, gdy spadek dziedziczny dwóch lub więcej spadkobierców?	179
Jak dokonać działu spadku?	183
Rozdział 9	
Umowy dotyczące spadku	193
Czy możliwe jest zawieranie umów dotyczących spadku?	193

Wykaz orzecnictwa	201
Orzeczenia Trybunału Konstytucyjnego	201
Orzeczenia Sądu Najwyższego	201
Orzeczenia sądów apelacyjnych	204
Orzeczenia sądów okręgowych	205
Orzeczenia sądów rejonowych	205
Orzeczenia sądów administracyjnych	206
Wykaz aktów prawnych	207
Bibliografia	211
O Autorce	219
Skorowidz	221

WPROWADZENIE

Niniejszy podręcznik obejmuje część materii prawa cywilnego w zakresie problematyki prawa spadkowego. W założeniu nie pretenduje on do miana całościowego opracowania tej tematyki, która z uwagi na objętość, a także ogrom narosłego dorobku orzecznictwa i doktryny doczekała się już obszernych komentarzy, jak również wielotomowych opracowań systemowych. Publikacja ta ma raczej stanowić podręczne źródło wiedzy, przede wszystkim dla studentów prawa, administracji i ekonomii, pozwalające na opanowanie materiału niezbędnego do zdania egzaminu. Stąd formuła podręcznika, opracowanego w konwencji pytań i odpowiedzi, mająca ułatwić proces uczenia się oraz umożliwić szybsze wyszukiwanie potrzebnych informacji. Jednocześnie zastosowane rozwiązanie pozwala przygotować się do pytań, jakie mogą paść podczas egzaminu ustnego lub pisemnego, dostarczając nie tylko wskazówek co do tego, jakie zagadnienia powinny być poruszone przy udzielaniu odpowiedzi, ale także co do wiedzy niezbędnej do tego, aby były to odpowiedzi na wysokim poziomie merytorycznym. Stąd też zadbano o to, by zawartość podręcznika odpowiadała obowiązującemu stanowi prawnemu, a także odzwierciedlała aktualne poglądy doktryny i wypracowane orzecznictwo. Z uwagi zwłaszcza na te ostatnie aspekty – czyli bogate odwołania do praktyki orzeczniczej oraz literatury przedmiotu – książka może być także polecana aplikantom do zawodów prawniczych, którzy potrzebują pogłębionej, a jednocześnie przystępnej analizy określonych zagadnień z zakresu prawa cywilnego.

Przyjęta formuła podręcznika przygotowanego w formie zbioru pytań i odpowiedzi sprawia, że Czytelnik niejednokrotnie w odpowiedzi na określone pytanie będzie odsyłany do odpowiedzi na inne pytania, w ra-

mach których omówione zostały dodatkowe kwestie powiązane z danym zagadnieniem. Pozwala to na uniknięcie zbędnych powtórzeń, a zarazem nie powinno nastroczać zbytnich trudności z uwagi na precyzyjność odesłań. Niniejszy podręcznik w założeniu – wraz z przygotowanym w tej samej formule podręcznikiem obejmującym zagadnienia prawa rzeczowego (Joanna Kuźmicka-Sulikowska, *Prawo rzeczowe. Pytania i odpowiedzi*, Warszawa 2023) oraz podręcznikiem z zakresu części ogólnej prawa cywilnego oraz prawa zobowiązań (Joanna Kuźmicka-Sulikowska, Monika Tenenbaum-Kulig, *Prawo cywilne – część ogólna i zobowiązania. Wykład w formie pytań i odpowiedzi*, wydanie drugie, Warszawa 2015) – stanowić ma kompendium wiedzy z prawa cywilnego.

Stan prawny został w książce uwzględniony na luty 2023 r.

Rozdział 1

SKŁAD SPADKU

Jakie prawa i obowiązki wchodzą w skład spadku?

Jeśli chodzi o określenie, jakie prawa i obowiązki wchodzą w skład spadku, należy przede wszystkim skierować uwagę ku art. 922 k.c. Ustawodawca wskazuje tam, że **co do zasady prawa i obowiązki majątkowe zmarłego przechodzą z chwilą jego śmierci na jedną lub kilka osób stosownie do przepisów księgi czwartej k.c. „Spadki”**. Dokonuje jednak także od razu pewnego wyłączenia. Zastrzega mianowicie, że **nie należą do spadku prawa i obowiązki zmarłego ściśle związane z jego osobą ani prawa, które z chwilą jego śmierci przechodzą na oznaczone osoby niezależnie od tego, czy są spadkobiercami** (art. 922 § 2 k.c.). Z powyższego wynika, że w przypadku śmierci osoby fizycznej jej spadkobierca (lub spadkobiercy) wstępuje w ogół praw i obowiązków zmarłego, dochodzi więc do następstwa prawnego pod tytułem ogólnym (sukcesji uniwersalnej)¹. Według wskazań ustawodawcy dane prawo lub obowiązek majątkowy będzie wchodzić w skład spadku, jeśli ma charakter cywilnoprawny i majątkowy, a przy tym nie jest ściśle związane z osobą zmarłego i nie przechodzi na oznaczone osoby niezależnie od tego, czy są one spadkobiercami.

Szczegółowe wymienianie, które prawa i obowiązki wchodzą w skład spadku, a które nie, przekraczałoby ramy niniejszego opracowania.

¹ Szeroko na temat ujmowania dziedziczenia jako sukcesji uniwersalnej: W. Borysiak, *Dziedziczenie. Konstrukcja prawna i ochrona*, Warszawa 2013, s. 108–252.

Dlatego w kwestiach partykularnych odesłać należy do dokładnych opracowań tego zagadnienia w literaturze przedmiotu². W tym miejscu poczynić trzeba natomiast pewne uwagi o charakterze ogólnym i wskazać przykłady.

Przed wszystkim zauważyć należy, że **dziedziczeniu podlegają prawa i obowiązki o charakterze cywilnoprawnym**. Zazwyczaj uznaje się, że w skład spadku nie wchodzi z kolei prawa i obowiązki o charakterze karnoprawnym, administracyjnoprawnym czy z zakresu prawa finansowego. Od tej reguły zachodzą jednak wyjątki. Dla przykładu można wskazać, że według stanowiska Sądu Najwyższego wyrażonego w wyroku z 21.03.1996 r., III AZP 39/95, OSNP 1996/19, poz. 280, na spadkobierców zmarłego podatnika przechodzi jego prawo do zwrotu nadpłaty podatku dochodowego.

Ponadto, jak już zaznaczono, **dziedziczeniem objęte są jedynie te prawa i obowiązki, które mają charakter majątkowy**. Nie wchodzi zatem w skład spadku na przykład prawo do ochrony takich dóbr osobistych, jak zdrowie czy wolność (art. 23 k.c.) ani też autorskie prawa osobiste.

Zgodnie z wyraźnym wskazaniem ze strony ustawodawcy nie należą do spadku prawa i obowiązki zmarłego **ściśle związane z jego osobą**. Zatem dane prawo czy określony obowiązek, nawet jeśli mają charakter cywilnoprawny i majątkowy, nie będą wchodziły w skład spadku z uwagi na to, że były ściśle powiązane tylko i wyłącznie z osobą spadkodawcy. Czasem to powiązanie wynika z tego, że realizacja określonego obowiązku była immanentnie powiązana z **osobistymi cechami (umiejętnościami) zmarłego**. Kiedy indziej chodzi o to, że jedynie pomiędzy zmarłym a innym podmiotem istniała więź **szczególnego zaufania**, przez co niezasadne byłoby przymuszanie tego podmiotu do kontynuowania stosunku prawnego ze spadkobiercami zmarłego. Niekiedy

² J.S. Piątowski, H. Witczak, A. Kawalko [w:] *System Prawa Prywatnego*, t. 10, *Prawo spadkowe*, red. B. Kordasiewicz, Warszawa 2009, s. 49–113; E. Niezbecka, *Kodeks cywilny*, t. 4, *Spadki*, red. A. Kidyba, Warszawa 2012, s. 20–40; E. Skowrońska-Bocian, *Prawo spadkowe*, Warszawa 2010, s. 10–28; A. Doliwa, *Prawo spadkowe*, Warszawa 2012, s. 14–20.

też trzeba wziąć pod uwagę to, że pewne prawa służyły **zaspokojeniu indywidualnego interesu uprawnionego**, który zmarł, albo też to, że niektóre prawa czy obowiązki są **powiązane z sytuacją (np. rodzinną)**, w jakiej znajduje się dana osoba.

W grę wchodzi tu cały szereg sytuacji. **Niekiedy na ściśle powiązanie prawa czy obowiązku z osobą zmarłego wskazuje sam ustawodawca, przewidując wygaśnięcie określonego prawa czy obowiązku wraz ze śmiercią podmiotu uprawnionego lub zobowiązanego.** Przykładowo jedynie można wskazać, że zgodnie z art. 645 § 1 k.c. umowa o dzieło, której wykonanie zależy od osobistych przymiotów przyjmującego zamówienie, rozwiązuje się wskutek jego śmierci. Z kolei w myśl art. 748 k.c. w braku odmiennej umowy zlecenie wygasa wskutek śmierci przyjmującego zlecenie. Co do zasady też nie przechodzi na spadkobierców roszczenie o zadośćuczynienie za doznaną krzywdę – z wyjątkiem sytuacji, gdy zostało uznane na piśmie albo gdy powództwo zostało wytoczone za życia poszkodowanego (art. 445 § 3 k.c.; zob. też art. 448 k.c.). Z zakresu stosunków prawnorzeczowych należy wskazać na to, że użytkowanie ustanowione na rzecz osoby fizycznej wygasa najpóźniej z jej śmiercią (art. 266 k.c.); wyjątek stanowi tu timeshare wykonywany w ramach użytkowania, które jest w takim przypadku prawem dziedzicznym. Podobnie służebność osobista wygasa najpóźniej ze śmiercią uprawnionego (art. 299 k.c.); czym innym jest możliwość przysługiwania służebności mieszkania po śmierci uprawnionego jego dzieciom, rodzicom i małżonkowi (art. 301 § 2 k.c.) – może ona bowiem wynikać z umowy zawartej przez mającego służebność mieszkania (za jego życia) z właścicielem mieszkania. Warto także tytułem przykładu wskazać, że zarówno uprawnienie do alimentacji, jak i obowiązek alimentacyjny wygasają z chwilą śmierci uprawnionego lub zobowiązanego. Wobec tego ani roszczenie, ani obowiązek alimentacyjny, jako mające charakter ściśle osobisty, nie wchodzi do spadku; jednak uwaga ta nie odnosi się do świadczeń alimentacyjnych wymagalnych w chwili śmierci uprawnionego³. Należy też zauważyć, że w razie śmierci zobowiązanego z tytułu alimentów może się zaktualizować obowiązek alimentacyjny zobowiązanego w dalszej kolejności.

³ Uchwała SN z 15.07.1965 r., III CO 36/65, OSNC 1966/3, poz. 37.

Ponadto, jak już sygnalizowano, **nie wchodzi w skład spadku prawa zmarłego, które z chwilą jego śmierci przechodzą na oznaczone osoby, niezależnie od tego, czy są one spadkobiercami** (art. 922 § 2 *in fine* k.c.). Niekiedy wynika to wprost z przepisu ustawy, kiedy indziej skutek ten następuje tylko, jeżeli zmarły za życia – na podstawie dającego taką możliwość przepisu – dokonał odpowiedniej dyspozycji na wypadek śmierci.

Przykładem pierwszej z tych opcji w ramach Kodeksu cywilnego jest art. 691 k.c. Zgodnie z nim w razie śmierci najemcy lokalu mieszkalnego w stosunek najmu wstępują: małżonek niebędący współnajemcą lokalu, dzieci najemcy i jego współmałżonka, inne osoby, wobec których najemca obowiązany był do świadczeń alimentacyjnych, oraz osoba, która pozostawała faktycznie we wspólnym pożyciu z najemcą⁴ (art. 691 § 1 k.c.). Przy czym osoby te wstępują w stosunek najmu lokalu mieszkalnego, jeżeli stale zamieszkiwały z najemcą w tym lokalu do chwili jego śmierci (art. 691 § 2 k.c.). W razie ich braku stosunek najmu lokalu mieszkalnego wygasa (art. 691 § 3 k.c.). Osoby, które wstąpiły w stosunek najmu na podstawie art. 691 § 1 k.c., mogą go wypowiedzieć z zachowaniem terminów ustawowych, nawet jeśli umowa najmu była zawarta na czas oznaczony. W przypadku wypowiedzenia stosunku najmu przez niektóre z tych osób wygasa on tylko względem osób, które go wypowiedziały (art. 691 § 4 k.c.). Zgodnie jednak z art. 691 § 5 k.c. przywołanych przepisów art. 691 § 1–4 k.c. nie stosuje się w razie śmierci jednego ze współnajemców lokalu mieszkalnego. Ten ostatni przepis budzi kontrowersje w literaturze przedmiotu. Zdaniem części doktryny w sytuacji, gdy współnajemcami lokalu mieszkalnego były dwie osoby – na przykład małżonkowie – i jedna z nich zmarła, wyłącznie uprawnionym z tytułu najmu tego lokalu jest drugi, pozostały przy życiu najemca – na przykład współmałżonek (i konsekwentnie w przypadku większej liczby najemców w razie śmierci jednego z nich jego udział przypada pozostałym przy życiu współnajemcom proporcjonalnie do

⁴ Jeśli chodzi o szczegółowe wskazanie kręgu wchodzących tu w grę podmiotów – zob. J. Kuźmicka-Sulikowska, *Osoby wstępujące w stosunek najmu lokalu mieszkalnego w świetle art. 691 § 1 k.c. w razie śmierci najemcy tego lokalu*, R.Pr. 2013/134, s. 2D–4D.

przysługujących im udziałów)⁵. Odmienne stanowisko zajmuje jednak J. Panowicz-Lipska, która podnosi, że w takiej sytuacji następuje powrót do ogólnych zasad dziedziczenia i w miejsce zmarłego małżonka w stosunek najmu wstępują jego spadkobiercy, co prowadzi do tego, że kontynuowany jest stosunku najmu, a po stronie najmującej występują pozostali przy życiu małżonek i spadkobiercy małżonka zmarłego⁶.

Z kolei przykładu drugiej ze wskazanych powyżej opcji dostarcza regulacja zawarta w art. 56 pr. bank., zgodnie z którym posiadacz rachunku oszczędnościowego, rachunku oszczędnościowo-rozliczeniowego lub rachunku terminowej lokaty oszczędnościowej może pisemnie polecić bankowi, aby po jego śmierci bank dokonał wypłaty z rachunku wskazanym przez posiadacza rachunku osobom; jednak w świetle obowiązującego brzmienia tego przepisu posiadacz rachunku może polecić dokonanie wypłaty tylko na rzecz swego małżonka, wstępnych, zstępnych lub rodzeństwa⁷. Przy tym posiadacz rachunku może w ten sposób, niezależnie od liczby wydanych dyspozycji, zadysponować kwotą nie wyższą niż dwudziestokrotne przeciętne miesięczne wynagrodzenie w sektorze przedsiębiorstw, bez wypłat nagród z zysku, ogłaszane przez Prezesa Głównego Urzędu Statystycznego za ostatni miesiąc przed śmiercią posiadacza rachunku. Tak wskazane kwoty są wypłacane określonym przez posiadacza rachunku osobom po jego śmierci i nie wchodzi w skład spadku po nim (art. 56 ust. 5 pr. bank.).

Trzeba też zauważyć, że 1.07.2016 r. wszedł w życie art. 56a pr. bank. (na podstawie ustawy z 9.10.2015 r. o zmianie ustawy – Prawo bankowe oraz niektórych innych ustaw, Dz.U. poz. 1864), zgodnie z którym bank ma obowiązek przy zawieraniu umowy rachunku, o którym

⁵ Tak np. K. Pietrzykowski [w:] *Kodeks cywilny*, t. 2, *Komentarz do art. 450–1088*, red. K. Pietrzykowski, Warszawa 2011, s. 532.

⁶ J. Panowicz-Lipska [w:] *System Prawa Prywatnego*, t. 8, *Prawo zobowiązań – część szczegółowa*, red. J. Panowicz-Lipska, Warszawa 2004, s. 93–94.

⁷ W tym zakresie nastąpiła istotna zmiana stanu prawnego na mocy ustawy z 1.04.2004 r. o zmianie ustawy – Prawo bankowe oraz o zmianie innych ustaw (Dz.U. Nr 91, poz. 870). Zgodnie z poprzednio obowiązującym brzmieniem omawianego unormowania posiadacz rachunku mógł wskazać jako uprawnioną do otrzymania wypłaty z rachunku dowolną osobę.

Niniejsza publikacja to praktycznie zaprezentowane treści oraz system odesłań wskazujących na powiązania pomiędzy poszczególnymi zagadnieniami, które ułatwią studentom studiów prawniczych przygotowanie do kolokwium i egzaminów z prawa spadkowego. Autorka jasno i przystępnie omawia zagadnienia takie jak:

- dziedziczenie ustawowe i testamentowe,
- pojęcie i skład spadku,
- dopuszczalne rozrządzenia testamentowe,
- sytuacja prawna spadkobiercy,
- zachówek,
- wspólność majątku spadkowego i dział spadku,
- umowy dotyczące spadku,
- zarząd sukcesyjny przedsiębiorstwem osoby fizycznej,
- najnowsze regulacje dotyczące fundacji rodzinnej.

Joanna Kuźmicka-Sulikowska – doktor habilitowana nauk prawnych; profesor Uniwersytetu Wrocławskiego; pracownik badawczo-dydaktyczny w Zakładzie Prawa Cywilnego i Prawa Międzynarodowego Prywatnego na Wydziale Prawa, Administracji i Ekonomii Uniwersytetu Wrocławskiego; ukończyła aplikację sądową; jest radcą prawnym; autorka ponad 140 publikacji z zakresu prawa cywilnego, w tym współautorka komentarzy do kodeksu cywilnego.

Kup e-book i czytaj
w aplikacji Smarteca

ZAMÓWIENIA:

INFOLINIA: 801 04 45 45

ZAMOWIENIA@WOLTERSKLWER.PL

WWW.PROFINFO.PL

CENA 69 ZŁ (W TYM 5% VAT)